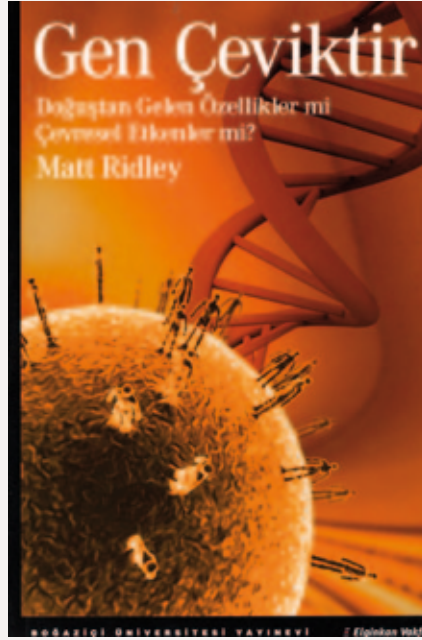

Gen Çeviktir

Doğuştan Gelen Özellikler mi
Çevresel Etkenler mi?
Matt Ridley
Çev. Mehmet Doğan
Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2009.

Davranışlarımızı kalıtımın mı yoksa çevresel etkilerin ve deneyimlerimizin mi şekillendirdiği sorusu aslında kökeni eskilere dayanan bir tartışmanın iki ucunu ifade ediyor. İnsan davranışını anlama isteği felsefecileri çağlar boyunca düşündürmüştü. Bu kapsamda da insanın hayvanla benzerliği ve farklılığı yine önemli bir tartışma konusu olmuş. Bugün varlığımızın biyolojik yönü yakın bir geçmişe göre çok daha ayrıntılı olarak biliniyor. Biyoloji bilimindeki çığır açıcı gelişmeler

Matt Ridley

Matt Ridley, 7 Şubat 1958 doğumlu. Doktorasını zooloji dalında Oxford Üniversitesi'nde yaptı. Kitapları altı farklı edebiyat ödülüne aday gösterilmiştir. Kendisi hem bir bilim insanı, hem gazeteci, hem de köşe yazarıdır. Aynı zamanda İngiltere, Newcastle'daki International Centre for Life (Uluslararası Hayat Merkezi) kurumunun başkanlığını yürütmektedir. New York'ta, Cold Spring Harbor Laboratuvarları'nda misafir profesörlük de yapmaktadır. Yazdığı

popüler bilim kitapları çok sayıda dile çevrilmiştir. Ridley'in diğer eserleri şunlardır: *The Red Queen: Sex and the Evolution of Human Nature* (1994), *The Origins of Virtue: Human Instincts and the Evolution of Cooperation* (1997), *Genom - Autobiography of a Species in 23 Chapters* (2000) [*Genom - Bir Türün Yirmi Üç Bölümlük Otobiyografisi* (Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi 2007)], *Francis Crick: Discoverer of the Genetic Code* (2006).

insan davranışını anlama yönünde yepyeni bir dünyanın kapılarını açmış aynı zamanda. Artık genlerin işlevlerini anlayabilmek için elimizde çok güçlü araçlar var. Genlerin işlevlerinin her açıdan (anatomi, fizyoloji, davranış vb.) sonuçlarını ve bu sonuçların birbiriyle etkileşimi ile dış etmenlerin genler üzerindeki etkilerini inceleyebilmek için hayal gücünü zorlayan deneyler tasarlanabiliyor. Ünlü popüler bilim yazarı Matt Ridley *Gen Çeviktir* adlı kitabında "çevre mi kalıtım mı" sorusunu özellikle bu gelişmelerin açtığı yeni ufuklarda yeniden ele alıyor. Ridley giriş bölümünde de belirttiği gibi bu kitapla çevreselciler (genlerden çok çevrenin belirleyici olduğunu düşünenler) ile genetik belirlemciler (çevreden çok genlerin belirleyici olduğunu düşünenler) arasında herhangi bir tarafı haklı çıkaracak sonuçlara varmıyor. Aksine bu iki ucun birbirinin zıddı olmadığını,

konuya bambaşka bir bakış açısıyla yaklaşılması ve özellikle genlerin çok iyi anlaşılması gerektiğini vurguluyor. Yazarın savının özü kendi kelimeleriyle şöyle: "Genomun üzerindeki sır perdesini kaldırdıkça genlerin deneyimlere duyarlı olduklarını görüyoruz."

Ridley kitabı boyunca genlerle davranışlar arasındaki ilişkiler üzerine çeşitli canlılarda yapılmış çok sayıda bilimsel araştırmayı anlatıyor. Yazar baştan itibaren çevre-gen tartışması konusundaki farklı görüşleri bir arada sunan bütüncül bir yaklaşım benimsiyor. Farklı dönemlerde yaşamış düşünürler, yazarlar ve bilim insanlarının bulguları ve görüşleri arasında çarpıcı bağlantılar kurarak konuyu bağlam içinde algılamamıza yardımcı oluyor.

Usta yazar en karmaşık kavramları ve düşünceleri bile yalın anlatımı ve eşsiz benzetmeleri sayesinde kolayca açıklıyor. Okurun

herhangi ön bilgiye ihtiyaç duymadan okuyup anlayabileceği bir kitap *Gen Çeviktir*. Kitap sadece vardığı sonuçtan dolayı değil aynı zamanda geniş kapsamıyla bir bilgi hazinesi, hem de kolayca anlaşılabilir bir bilgi hazinesi olarak da kıymetli.

Kitabın bu tartışmaya en büyük katkılarından biri belki de gen-çevre tartışmasının dogmalaşmaya meyilli uçlarına karşın, tartışmayı bilgiye dayalı bir zemine çekmesi olacaktır. Davranışlarımızın genetik kökenleri ile genlerimizin davranışsal kökenlerini edebi bir anlatımdan dinlemek isteyen okurlarımıza...

Göz Kitabı

Göz Sağlığı Hakkında Her Şey
Prof. Dr. Pınar Aydın O'Dwyer
Arkadaş Yayınevi, 2009.

Sağlık, hayatımızın bilimle en doğrudan ilişkili alanlarından biri. Hepimiz bir şekilde sağlığımızla ilgili doğru ve bilimsel bilgiye ihtiyaç duyuyoruz. Ancak sağlık aynı zamanda bilgi kirliliğinin de en çok görüldüğü alanlar arasında. İnternet siteleri, dergi ve gazete yazıları, televizyon programları yüzlerce öneri ve iddiayla dolup taşıyor. Bunlar çoğu kez gerçek bilimsel kanıtlara dayanmıyor. Öte yandan sağlıkla ya da tıpla ilgili bilimsel nitelikli kaynakların genel okur tarafından anlaşılmasını da sık rastlanan bir durum. Arkadaş Yayınevi göz sağlığı hakkında tam da bu boşluğu doldurmaya aday bir kitap yayımlıyor.

ladı. Prof. Dr. Pınar Aydın O'Dwyer'in yazdığı *Göz Kitabı* hem bir başvuru kitabı hem de keyifle okunacak bir popüler bilim kitabı niteliğinde.

Kitabın kapsamı ve içeriği tamamen günlük yaşantımız düşünülerek belirlenmiş. Verilen pek çok bilginin bilimsel arkaplanı özet biçimde ve basit bir dille açıklanmış. Kitap göz sağlığıyla ilgili genel bilgilerin verildiği bir bölümle başlıyor, önce sık görülen, sonra nadir görülen göz hastalıklarına ayrılan bölümlerle devam ediyor ve sık sorulan sorular ile evde kendi kendinize göz muayenesi bölümleriyle sona eriyor.

Her konu ve alt konu birer başlıkla ayrılmış. Çoğu alt konu "Hipermetropinin nedeni nedir?", "Gözün gelişimi için hangi besinler gereklidir?" gibi sorularla başlandı. Bol resimli, renkli ve ferah tasarımı ile akıcı ve duru anlatımı kitabın rahatça okunmasını sağlıyor. Bölüm sonlarındaki özetler de

Dünyanın Yeşil Tarihi

Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü
Clive Ponting
Çev. Ayşe Başçı
Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2008.

Örgün eğitimin her safhasında tarih dersleri verilir. İlkokuldan itibaren belli başlı tüm uygarlıkların anlatıldığı müfredatlar takip edilir. Tarih derslerinde devletlerin kurulması, gelişmesi, yıkılması; savaşlar, barışlar; insan topluluklarının kültür ve medeniyetleri; dini ve kültürel çatışmalar gibi pek çok konuya girilir de insanlığın yaşadığı çevre sorunlarıyla ilgili tek kelime edilmez. Bunun sebeplerini saptamak belki de güç ama sonuçlarından biri şu: Çoğumuz çevre sorunlarının günümüzün modern dünyasına özgü olduğunu sanıyoruz. Hatta bu sanımız bazen bizi geçmiş uygarlıkların çevreye olan duyarlılığı konusunda fazla iyimser kurgulamalara götürüyor. Peki işin aslı nedir? Bunu merak ediyorsanız Sabancı Üniversitesi Yayınları'ndan geçen yıl çıkan *Dünyanın Yeşil Tarihi* isimli kitap tam size göre. Clive Ponting'in ilk baskısı 1991'de yapılan bu eserini yine Sabancı Üniversitesi Yayınları 2000'de Türkçeye kazandırmıştı, fakat yazar bu arada dünyada yaşanan değişimleri göz önünde bulundurarak 2007 yılında kitabın güncellenmiş bir baskısını hazırladı.

Yazar insanların dünyaya yayılışını, uygarlıklar kuruluşunu ve bugünkü gelişmişlik düze-

yine ulaşma sürecini, ekolojik bir bakış açısıyla masaya yatırıyor. Kitap sınırlı kaynakların plansız ve ölçsüz biçimde kullanılmasının getirdiği yıkımın çarpıcı bir örneği olarak Paskalya Adası'nda yaşananların anlatıldığı bir bölümle başlıyor ve ilerleyen bölümlerde de yine çevre sorunlarının yıktığı pek çok uygarlıktan bahsediyor. İkinci bölümde insanın dünyaya yayılımını ve insanlık tarihini etkileyen doğal olaylar anlatılıyor. Sonraki kısımlarda yazar zamanla insan topluluklarının tarımı geliştirip doğaya daha da hâkim olmaya başladıkça başta toprak olmak üzere doğal kaynakları nasıl geri dönülemez biçimde yok ettiğini farklı uygarlıkları tek tek ele alarak ayrıntılı biçimde anlatıyor. Yazar insanların bu tahribatı kendileri için meşru kılmalarına sebep olan düşünce biçimlerini de irdeleyiyor. "Sayıların Baskısı" başlıklı bölümde hızlanan nüfus artışıyla doğal kaynakların üzerindeki baskının da hangi boyutlara ulaştığı çarpıcı istatistikler verilerek gözler önüne seriliyor. Günümüzün en önemli çevre sorunlarından küresel ısınmanın temel sebepleri arasında yer alan fosil yakıtların kullanımı ve bununla bağlantılı olarak da enerji sorunları ayrı bir bölümde ele alınmış. Yine aşırı tüketimi ve kirliliği işleyen ayrı bölümler var. "Geçmişin Gölgesi" başlıklı son bölümde ise bugün geline noktanın nasıl geçmişteki etkinliklerin kümülatif bir sonucu olduğu anlatılıyor ve günümüzün sanayileşmiş toplumlarının gerçekte ne kadar sürdürülebilir olduğu sorgulanıyor.

Ponting son derece akıcı ve anlaşılır bir dil kullanmış. Teknik terminolojiden ve dipnotlardan arınmış metinler sık sık açıklayıcı başlıklarla bölünmüş. Kitaptaki haritalar ve grafikler çok temel düzeyde, sadece gerekli bilgileri verecek ayrıntıda hazırlanmış.

Clive Ponting

1945 doğumlu İngiliz yazar ve akademisyen. Ponting bir süre üst düzey kamu görevlerinde bulundu. Dünya ve İngiliz tarihiyle ilgili çok sayıda revizyonist kitap yazdı.

Kitap insanlık tarihine ekoloji ve çevre açısından bakan zengin bir kaynak. Kitabın geniş kitlelere ulaşmasını ve yarıncı dünyamızı bugünkü etkinliklerimizin oluşturduğunun fark edilmesine biraz olsun katkı sağlamasını diliyoruz.

Prof. Dr. Pınar Aydın O'Dwyer

1980 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 1984 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Bölümü'nde göz hastalıkları uzmanlığını, 1991 yılında aynı üniversitenin Nörolojik Bilimler Enstitüsü'nde nöro-oftalmoloji doktorasını tamamladı ve aynı yıl doçent unvanını aldı. Kurucu bölüm başkanı olarak 1993-2002 yılları arasında çalıştığı Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Bölümü'nde 1996 yılında profesör oldu. 200 adet ulusal ve uluslararası bilimsel yayını, 30 bilimsel kitap editörlüğü ve bölüm yazarlığı vardır. 2002 yılından bu yana Uluslararası Oftalmoloji Konseyi Etik Komisyonu başkanı, Danışma ve Değerlendirme Komisyonu üyesidir. Konusuyla ilgili birçok uluslararası bilimsel dernekte üst düzey yöneticilik görevini yürütmektedir.

her bölümdeki en önemli hususları bir arada görmemizi sağlıyor.

Göz Kitabı yalnızca gözle ilgili sorun yaşayanların başvurabileceği bir kaynak değil, aynı zamanda göz sağlığıyla ilgili merak edilen ve aslında hepimizin dikkat etmesi gereken pek çok konuyu içeren bir genel kültür kitabı. Kısacası bu kitabı okumak gözünüze çok iyi gelecek...